

Дземба Т.Д.
студентка 4 курсу
факультету психології, політології та соціології
Національний університет «Одеська юридична академія»

ШЛЯХ ДО РАЦІОНАЛІЗАЦІЇ КОЛЕКТИВНОГО ВИБОРУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Проблема становлення консолідованої демократії в українському суспільстві надзвичайно актуальна. Український тип посткомунізму з'являється не як перехід до демократії, а як наслідок еволюції колишньої радянської політичної системи. Демократія складається, насамперед, з процедур забезпечення колективного вибору, вираження волі всього суспільства.

Десятиліття українських реформ пройшло під знаменами демократизації, ринкової лібералізації, суверенізації. Нинішні програми уряду, переважної більшості політичних партій і громадських об'єднань побудовані на тій же системі цінностей. Однак, як вважає В. Медведчук, «на відміну від початку 90-х років, коли ці слова були потужним стимулом вивільнення і мобілізації суспільної енергії на вирішення справді епохальних завдань розриву з тоталітарним минулим і утвердження незалежної, суверенної держави, сьогодні вони стали скоріше ритуальними деклараціями, які у суспільній свідомості не вельми співвідносяться з привабливою і мобілізуючою картиною майбутнього. Більш того, для значної частини населення цінності демократії, ринкової економіки виявилися істотно дискредитованими» [2, с. 55].

У перехідний період в суспільстві достатньо активними є добре організовані групи, які отримують доступ до влади, економічних, інформаційних та політичних ресурсів впливу на усі сфери суспільного життя, згодом монополізуючи його. Такі групи не мають раціональних мотивів враховувати думку неорганізованих, або гірше організованих суспільних груп, суспільства в цілому.

Зокрема, М. Олсон зазначає, що «в ряді посткомуністичних країн, спадкоємці колишніх комуністичних партій завоювали на виборах більше голосів, чим будь-яка інша партія, а в деяких країнах змінивши свою назву комуністичні партії в результаті вільних виборів сформували уряд» [5, с. 168]. Звичайно мислення таких партій в Україні значно змінилось, проводиться низка реформ демократичного спрямування. Однак, в часових рамках наша країна фактично не проходить всіх етапів розвитку, які пройшли більшість розвинених демократичних держав. Наш шлях розвитку - величезні скачки, які не мають під собою бази для дійсно розвинутого, стабільного суспільства. Як результат, це призводить до кризи українського державотворення, економіки.

В українському суспільстві проблема полягає ще й у відсутності демократичних традицій вільного вибору, недостатньому рівні політичної культури та освіти, що утворює перспективу поступового згортання демократичних реформ та зведення до мінімуму політичної участі громадян та ролі громадської думки. Все залежить від суспільства. Поточну соціально-економічну ситуацію як «погану» оцінюють 82%. Основною причиною, на думку українців, є корупція у вищих ешелонах влади - так вважають 66% опитаних [1].

М. Олсон і його послідовники стверджують, що перехід від індивідуальної до колективної раціональності є майже недосяжним. М. Олсон вважає, що «поведінка індивіда часто полягає у тому, щоб самому увійти до групи, яка не платить, і щоб інші увійшли до групи, яка сплачує суспільні витрати. Через такий мотив до «безбілетництва» для виникнення колективної дії у більшості галузей чи груп потрібно

багато часу» [4, с. 506]. Одним з яскравих прикладів «проблеми безбілетника» є феномен ухилення громадян від сплати податків, які йдуть на забезпечення суспільних благ. В Україні усе ще є тіньові заробітні плати, які дозволяють уникати відповідних внесків до цільових фондів державного соціального страхування, у тому числі до Пенсійного фонду України (проте отримувати пенсії бажають усі без винятку).

Стан трансформаційних демократичних процесів в Україні свідчить про більшу порівняно з Росією стабільність. Однак дійсного переходу від індивідуальної до колективної дії ще не відбулось.

Для України актуалізація проблеми раціоналізації пов'язана із власними особливостями та складовими розвитку, що впливають на становлення демократії як процесу узгодження індивідуальних цінностей для вироблення колективної раціональної дії та підвищення ефективності здійснення колективного раціонального вибору на користь суспільства загалом. Вирішення проблеми переходу від індивідуальної дії до колективної в Україні повинне починатись з подолання соціальних дилем. Колективна дія може мати місце як в рамках державного регулювання, так і поза ним, як на національному, так і на локальному рівнях.

Основою добровільної участі індивідів в колективних діях може виступати взаємна довіра (позитивні взаємні очікування), характерне для малих груп. Відповідно до даних соціологічного опитування громадської думки «Довіра до соціальних інституцій та груп», проведеного Київським міжнародним інститутом соціології в грудні 2015 року: «Найбільшою довірою серед українського населення користуються церква та волонтери, а найменшою - опозиція, Уряд України, Верховна Рада України та російські ЗМІ (цим інституціям довіряє менше 10% українців). Довіра до вітчизняних ЗМІ протягом року знизилась. У цілому, серед молодшого покоління (до 49 років) та більш освіченої верстви населення спостерігається менший рівень довіри до низки соціальних інституцій, що може свідчити про кризу довіри цих соціальних груп» [3]. Важливою умовою в даному випадку є раціональне конструювання соціальної солідарності. Виникає питання: «Як побудити людей до співробітництва і які заходи для цього необхідно прийняти?».

Коли добровільні колективні дії неможливі, створення суспільних благ вимагає участі держави (громадського сектора). Її функції в даному випадку полягають в забезпеченні примусового співробітництва, що дозволяє вирішити соціальні дилеми заради підвищення ефективності політичної діяльності. «Щоб суспільство мало можливість функціонувати, держава повинна надавати йому певний мінімальний набір послуг, для чого необхідні ресурси. В усіх суспільствах податки збирають тому, що уряд забезпечує виконання податкового законодавства на конфіскацію майна за несплату податків. Країни з перехідною економікою повинні заставити платити податки, в результаті держава зможе надавати базові послуги населенню» [5, с. 23].

Шлях демократизації українського суспільства, повинен включати в себе, насамперед: перетворення раціональних дій індивідуальних та колективних політичних акторів на колективну раціональну дію із задоволення суспільного інтересу.

Отже, важливим елементом раціоналізації колективного вибору українського народу є докорінна зміна формату спілкування держави та громадян. Тому в цьому контексті ключовим завданням є забезпечення раціональної організації державних інститутів. Така раціоналізація створює умови, за яких суспільство отримує реальні можливості покращувати політичну, управлінську та судову еліти, а відтак і покращувати державну політику та розвиватися. Саме тому реформа інституційної організації держави та територіального самоврядування є найважливішим інструментом реалізації Стратегії раціоналізації України як такої.

Література

1. Грушецький А. Соціально-політичні настрої жителів України та рейтинг підтримки партій і політичних лідерів: листопад 2016 року [Електронний ресурс] / А. Грушецький // Прес-реліз Київського міжнародного інституту соціології. - 2016. - Режим доступу: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=660&page=1>.
2. Латигіна Н.А. Українська демократія сьогодні: спроби і помилки / Н.А. Латигіна // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. - 2008. - Вип. 34. - С. 53-62.
3. Новікова Л. Довіра до соціальних інституцій та груп [Електронний ресурс] / А. Грушецький // Прес-реліз Київського міжнародного інституту соціології. - 2015. - Режим доступу: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=579&page=3>.
4. Яковлев Д.В. Соціологія політичного вибору: контури теорії / Д.В. Яковлев // Актуальні проблеми філософії та соціології. - 2016. - № 10. - С. 194-197.
5. Olson M. Power and Prosperity: Outgrowing Communist And Capitalist Dictatorships / M. Olson // Basic Books. - 2000. - p. 352.